З кожним роком все більше викладачів та здобувачів вищої освіти знайомляться з новими прогресивними технологіями, використовують їх і вводять у свій стиль викладання і навчання, і ці технології надають практичні та творчі ідеї та змушують їх створювати свої власні сучасні методи в процесі як традиційного так і дистанційного навчання.

1. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. К.: ДУТ, 2014. 140 с.

2. Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження.* Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2014. Вип. 38. С. 238–246. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua

3. Сидоренко І.А. Дистанційна освіта як сучасний метод викладання іноземної мови. URL: https://www.kamts1.kpi.ua

Оксана Клак,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЕТАПИ Й ФОРМИ РОБОТИ НАД НАУКОВИМ ТЕКСТОМ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. *У статті проаналізовано основні етапи формування мовнокомунікативної компетенції майбутніх фахівців у процесі роботи з науковими текстами під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». Зазначено, що удосконалення навичок усного й писемного наукового мовлення передбачає опрацювання спершу репродуктивних різновидів мовленнєвої діяльності (конспектування за методом Корнелла, Гейтса тощо, реферування, анотування), а згодом і продуктивних (творчих) (написання тез, наукових статей, рецензій, відгуків). У статті визначено напрямки практичної роботи зі студентами для формування в них відповідних умінь і навичок, з'ясовано переваги різних форм роботи над науковими текстами, їх роль у розвитку мовнокомунікаційних компетенцій майбутнього фахівця.*

Ключові слова: *науковий текст, репродуктивна мовленнєва діяльність, продуктивна мовленнєва діяльність, мовнокомунікативна наукова компетенція.*

Abstract. *The article analyzes the main stages of the future specialists' speech-communicative competence formation in the process of working with scientific texts during the study of the discipline «Ukrainian language for professional purposes». It is noted that the improvement of oral and written scientific speech skills involves the study of reproductive (summarizing by the method of Cornell, Gates, etc., abstracting, annotation) and productive (creative) (writing abstracts, scientific articles, reviews) types of speech activity. The article identifies areas of practical work with students to form their appropriate skills, the benefits of various forms of work on scientific texts, their role in the development of the future specialist's language and communication competencies.*

Work on the scientific text continues throughout the period of study of higher education and finds its natural continuation in their professional activities. Its effectiveness depends on the systematicity and consistency in the formation of skills of culture of oral and written scientific speech and involves the study of reproductive and later productive types of speech activity, structural features of these texts, their genres, lexical and grammatical design.

Key words: *scientific text, reproductive speech activity, productive speech activity, linguistic-communicative scientific competence.*

Традиційним у лінгвістиці є визначення тексту як письмового чи усного цілісного утворення, що, становлячи лінійну послідовність висловлень, об'єднаних тематичними, логічними, смисловими, сюжетно-композиційними та формально-граматичними зв'язками, виступає комунікативною одиницею [3, с. 165]. Ця одиниця вищого рівня є засобом реалізації комунікативної та когнітивної функції мови, а процес творення, породження тексту розглядають як комунікативно-когнітивну діяльність суб'єкта.

Як зазначає Р. Барт, у тому сучасному, новітньому значенні слова, яке ми прагнемо йому надати, текст принципово відрізняється від літературного твору: це не естетичний продукт, а знакова діяльність; це не структура, а структуроутворювальний процес; це не пасивний об'єкт, а робота і гра; це не сукупність замкнутих у собі знаків, а наділений змістом, який можна відновити, простір, де окреслені лінії значеннєвих зрушень [1, с. 40].

Попри неоднозначність та багатоаспектність у визначенні поняття тексту, дослідники сходяться в тому, що він є «продуктом мовлення, породження якого має різнопланову «заданість»: на характер та організацію текстової структури впливає сфера

функціювання (стильова належність тексту), тип етнокультури адресанта й адресата тексту, рівень їхнього інтелекту, мовної та комунікативної компетенції, іллокуційно-перлокуційні настанови тощо» [4, с. 136]. Саме текст є способом репрезентації наукової інформації та результатом наукових досліджень.

Науковий стиль, жанри й типи наукових текстів, міжстильові й міжжанрові взаємодії, особливості наукової мови були об'єктом досліджень Л. Іванова, А. Коваль, Л. Мацько, Т. Михайлюк, М. Приходи, В. Салімовського, П. Селігея, О. Семеног. Неодноразово наковці наголошували на важливості вивчення законів побудови наукових текстів, їх мовних і жанрових особливостей під час підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (Л. Барановська, Г. Бондаренко, Л. Головата, Г. Кацавець, Т. Лобода, Л. Паламар тощо). Попри це, актуальним, на нашу думку, є підвищення загальної культури усної й писемної наукової мови здобувачів вищої освіти та посилення ролі української національної мови в розвитку наукової й освітньої галузі. Одним із шляхів досягнення цих цілей вважаємо систематичне й послідовне формування в студентів умінь і навичок роботи з науковим текстом у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».

Метою статті є визначення етапів та аналіз форм роботи над науковим текстом як засобу формування мовнокомунікативної наукової компетенції майбутніх фахівців.

На думку Г. С. Онуфрієнко, науковий текст – це «єдиний комунікативний блок, що має чітку логізовану структурну організацію, яка формується під впливом двох основних факторів: характеру висвітлюваного змісту (тема → підтема → комбінація підтем) та способу його презентації» [5, с. 21]. Складність роботи з науковим текстом зумовлена його особливостями порівняно з іншими видами подібних матеріалів. Науковому тексту властива раціональність (він складається із суджень, умовиводів, побудованих за правилами логіки науки і формальної логіки), широке використання понятійного, категорійного апарату науки, через що він може бути незрозумілий або не зовсім зрозумілий для нефахівців; особлива жанровість (науковий звіт, дисертація, стаття, тези, реферат тощо) [6, с. 6–7].

Робота над науковим текстом триває упродовж усього періоду навчання здобувачів вищої освіти й знаходить своє закономірне продовження вже у їх фаховій діяльності. Її ефективність залежить від систематичності та послідовності

у формуванні навичок культури усного й писемного наукового мовлення й передбачає опрацювання репродуктивних, а згодом і продуктивних різновидів мовленнєвої діяльності, структурних особливостей цих текстів, їх жанрів, лексико-граматичних засобів оформлення тощо.

Робота з репродуктивними різновидами мовленнєвої діяльності є початковим етапом у формуванні наукової мовнокомунікативної компетенції майбутніх фахівців і пов'язана, зокрема, з умінням конспектувати, писати, перекладати й редагувати анотації до наукових статей, укладати реферати-резюме тощо. Усі ці жанри є способом скороченого викладу певного тексту.

Так, конспектування є одним зі складних видів самостійної роботи, яке традиційно супроводжує процес прослуховування лекцій у закладах вищої освіти, а також опрацювання науково-навчальної літератури. Конспект повинен відображати основні положення первинного наукового тексту, його методологічні засади, авторські гіпотези, етапи аргументування та висновки. Виконуючи такий вид робіт, студенти вправляються в умінні стисло викладати думки автора, виділяти в них головне, що, безумовно, є важливим підготовчим етапом у написанні власних наукових текстів.

Серед методів конспектування ефективною вважають технологію Корнелла, створену професором Корнелльського університету Уолтером Пауком. Для конспектування за методом Корнелла аркуш ділять на три частини – дві вертикальні й одну горизонтальну. Угорі залишають місце для дати й теми лекції. У правій (найбільшій) частині фіксують основну інформацію, супроводжуючи її коротким поясненням. Ліву частину залишають для головних думок і питань, тут вказують те, що потребує додаткового опрацювання, відповіді на поставлені питання, тезовий план лекції. В останній частині конспекту – висновках, або резюме, – підбивають підсумки, зазначають питання, які були розглянуті, найважливіші дати тощо. Цей розділ заповнюють останнім. Метод Корнелла спонукає студентів повертатися до занотованого матеріалу, аналізувати його, активізуючи мозкову діяльність.

Популярним є й метод конспектування Біллі Гейтса. Для цього аркуш паперу потрібно розділити на чотири квадрати. У першому слід записувати питання, які виникли під час лекції. У другому – головні тези й ідеї. Третій слугує для фіксації дат, імен, подій. А четвертий – для висновків. Цей метод, як

і попередній, допомагає здобувачам вищої освіти навчитися структурувати матеріал, аналізувати його.

Зручною й ефективною технікою візуалізації мислення є майндмеппінг, або метод ментальних карт (метод Тоні Б'юзака). Інтелектуальна карта слугує способом презентації пов'язаних між собою ідей, слів, понять, завдань, які розташовуються навколо основного слова (ідеї, поняття, теми). Уся схема будується на основі ключових слів або картинок, які відображають частини головної ідеї [7].

Усі другорядні елементи пов'язані семантичними, логічними та іншими зв'язками з головною ідеєю й розташовані за їх важливістю, вони формують певні зони й підрозділи. Серед переваг цього методу візуалізації інформації називають можливість повного й швидкого опрацювання й огляду великої теми, планування власних стратегій, наочність зв'язків і відношень між різними фрагментами інформації. Крім того, ментальні карти стимулюють уяву й пам'ять студентів, активізують їхню розумову діяльність, спонукаючи до встановлення зв'язків між відомою й новою інформацією, її аналізу, узагальнення та систематизації, підвищують продуктивність праці тощо.

Схожим на традиційний метод конспектування (стенографування всього, що озвучує лектор) є метод пропозицій. Відмінність останнього полягає в тому, що кожне нове речення студент записує з нового рядка й нумерує його. Це полегшує роботу з конспектом, зокрема в оформленні покликань на інформацію, зазначену раніше.

Сприйняття лекції не як пасивного, а як активного процесу – основна ідея методу течії, розробленого канадським письменником і журналістом Скоттом Янгом. Під час конспектування студент фіксує лише головні моменти лекції, зосереджуючи свою основну увагу на власних думках, коментарях, припущеннях. Такий метод, безумовно, сприяє розвиткові творчого, критичного мислення.

Близьким до звичайного конспекту є реферат-резюме – скорочена форма наукового тексту з конкретними відомостями, ідеями автора та висновками. Особливістю цього різновиду реферативних досліджень є його максимальна лаконічність, зосередженість на основних положеннях вихідного тексту (другорядний матеріал відкидають), відсутність суб'єктивних думок.

Робота з репродуктивними різновидами мовленнєвої діяльності під час вивчення дисципліни «Українська мова за

професійним спрямуванням» передбачає й формування умінь і навичок написання анотації – короткої характеристики художнього твору, наукової статті, дисертації тощо, яка має на меті привернути увагу читача, викликати в нього інтерес до художнього тексту чи наукового дослідження. Під час опрацювання жанрових і лексико-граматичних особливостей таких текстів варто зосередитись на тому, що анотація має бути інформативною, змістовно, відображати основні думки праці й при цьому не дублювати будь-які її фрагменти, а виклад повинен бути чітким, логічним і зв'язним.

Засвоєння здобувачами вищої освіти репродуктивних методів роботи з науковим текстом є передумовою їх ефективної роботи над продуктивними (творчими) різновидами мовленнєвої діяльності – тезами, науковими статтями, рецензіями, відгуками тощо.

Ознайомлення студентів з продуктивними різновидами мовленнєвої діяльності варто, на нашу думку, починати з написання тез – коротко сформульованих основних положень наукової статті чи доповіді. Цей вид роботи передбачає формування умінь і навичок уважного читання тексту, визначення його теми й основної думки, відокремлення головної інформації й побіжної, додаткової, виділення логічно-смислових частин та добір заголовків до них, короткого, узагальненого предавання змісту вихідного тексту (його «згортання»). Під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» студентам пропонують завдання з написання тез і тезового плану за готовим матеріалом (статтею чи доповіддю в науковому журналі) як початкового етапу підготовки власної статті (наприклад, оформлення тез доповіді з теми «Спілкування в соцмережах: засіб розвитку чи руйнації української літературної мови»).

Наступним етапом формування мовнокомунікативної компетенції здобувачів вищої освіти є написання власної наукової роботи, що «має на меті сформувати в студентів стійкий інтерес до наукового дослідження, поглибити й поширити (завдяки опрацюванню першоджерел) теоретичні знання, опанувати вміння творчо застосовувати теоретичні знання з різних дисциплін, критично оцінювати фахову літературу, самостійно здобувати дослідним шляхом нові знання» [2, с. 117].

Чинниками успішної роботи зі створення власного наукового тексту є не лише належна комунікативна підготовка

майбутнього фахівця (дотримання ним норм сучасної української літературної мови, вміння користуватися усіма стилістичними засобами) та вільне послуговування понятійно-категорійним апаратом науки.

Якість статті залежить від ретельно проведеної підготовчої роботи, зокрема збору фактичного матеріалу та його сортування, опрацювання наукової літератури з визначеної тематики, постановки проблеми, вибору методів та методик аналізу, послідовності, логічності викладу основних результатів дослідження, ґрунтовності висновків та правильності оформлення списку використаної літератури та покликань.

Окремим етапом у роботі з продуктивними науковими текстами є формування умінь і навичок написання відгуків і рецензій. Така робота передбачає не лише ознайомлення з науковим дослідженням, а й критичну оцінку його, що вимагає від студентів складної аналітичної роботи, високого рівня теоретичної та спеціальної підготовки, дотримання ними норм наукового етикету, уміння вільно послуговуватися науковою термінологією та фразеологією.

Формування у здобувача вищої освіти умінь і навичок роботи з репродуктивними та продуктивними різновидами мовленнєвої діяльності у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» сприятимуть відповідні завдання і вправи на визначення композиційних особливостей наукового тексту, його теми й основної думки, виокремлення структурних елементів, з’ясування їх лексико-граматичних особливостей, стилістичних ознак, виділення ключових слів та засвоєння наукової термінології та фразеології, переклад та редагування текстів тощо.

Таким чином, формування наукової мовнокомунікаційної компетенції здобувачів вищої освіти у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» потребує системного й комплексного підходу й полягає не лише в засвоєнні понятійно-категорійного апарату майбутнього фаху, а й у кропіткій роботі над науковими текстами, репродуктивними й креативними різновидами мовленнєвої діяльності. Показником високого рівня професійної компетенції майбутнього фахівця є не лише досконале дотримання ним норм сучасної української літературної мови, а й знання законів побудови наукових текстів, їх лексико-граматичних особливостей, володіння професійною термінологією та фразеологією й уміння застосовувати ці знання

на практиці у процесі здійснення самостійних наукових досліджень.

1. Андреев Р. И., Смирнов С. А., Тихомиров В. А. Основы научной работы и оформление результатов научной деятельности: учеб. пособие. М.: Финансы и статистика, 2004. 272 с.

2. Денискіна Г., Мацько Л. Українська наукова мова (теорія і практика): навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 272 с.

3. Загнітко А., Миронова Г. Синтаксис української мови: теоретико-прикладний аспект. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 223 с.

4. Матвійчук Т. П. Наукове трактування тексту та його роль у комунікативній діяльності людини. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nchnpu_10_2012_9_40.pdf

5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

6. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посібн. К.: НАДУ, 2008. 184 с.

7. Okada A., Buckingham Shum S., Sherborne T. Knowledge cartography: software tools and mapping techniques. London: Springer Ltd, 2008. 424 p.

Любов Кузьо,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

TEMPORAL PERSPECTIVE AND LEARNING MOTIVATION OF STUDENTS WHO STUDY ENGLISH AS A SPECIALITY DISCIPLINE

Abstract. *The article deals with the correlation between temporal perspective and motivation of learning English among students studying English as a discipline of specialization. It is determined that the availability and a high level of internal motivation of English learning and motivation, aimed at obtaining profession promotes the growth of English study success. Shared by students from the above mentioned peculiarities of motivation is the presence of much higher number of motivational items, including that related to obtaining tangible profits and values, the desire to go abroad for a long time. It is scientifi-*